

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi indeksiehdon käytön rajoittamisesta annetun lain 7 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan indeksiehdon käytön rajoittamisesta annetun lain voimassaoloaikaa jatkettavaksi kolmella vuodella eli vuoden 2012 loppuun.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan vuoden 2010 alusta.

PERUSTELUT

1 Nykytila ja ehdotetut muutokset

1.1 Indeksiehtolainsäädännön nykytila

Suomessa noudatetaan rahasaamisia koskevilla sopimuksissa pääsääntöisesti nimelisarvoperiaatetta, jolloin rahan arvon muutoksia velvoitteen syntymishetken ja täyttämisaikakohdan välillä ei oteta huomioon. Rahan yleinen arvo muuttuu inflaation johdosta rahan reaaliarvon vähentyessä.

Rahan arvon epävakaisuuden vuoksi nimelisarvoperiaatteesta on haluttu poiketa. Indeksiehdon käytöllä voidaan suoritusvelvollisuutta tarkistaa rahan arvon vaihtelun mukaisesti. Tässä tarkoituksessa on laadittu sopimusehtoja, joiden mukaan rahasaaminen on sidottu rahan reaaliarvoon. Tällaisten sopimusehtojen käyttö oli tavallista 1920-luvun lopusta taloudellisen kehityksen turvaamisesta vuosina 1968—1969 annetun lain (207/1968) eli niin sanotun vakauttamislain säätämiseen saakka. Tuolloin laajalti levinyt indeksisidonnaisuusjärjestelmä purettiin, koska pelättiin järjestelmän johtavan uuteen inflaatiokauteen vuonna 1967 suoritetun devalvaation jälkeen. Indeksisidonnaisuuden sääntelyä on sittemmin jatkettu. Sääntely on toteutettu useilla eri tason säädöksillä, jotka ovat olleet määräaikaaisia. Nykyisin indeksiehtojen käytöstä säädetään indeksiehdon

käytön rajoittamisesta annetussa laissa (1195/2000), jäljempänä indeksiehtolaki. Indeksiehdon käytöstä vuosia 2005—2007 koskevilla työ- ja virkaehtosopimuksissa annetun lain (1397/2004) mukaan työmarkkinaosapuolten 29 päivänä marraskuuta 2004 allekirjoittamaan neuvottelutulokseen ja sen mukaisesti solmittuun tulopoliittiseen sopimukseen sisältyvä indeksiehto voitiin ottaa työ- ja virkaehtosopimukseen. Muiden indeksiehtojen ottaminen työ- ja virkaehtosopimukseen kiellettiin lain 1 §:ssä. Laki oli voimassa 1 päivästä tammikuuta 2005 30 päivään syyskuuta 2007.

Lakiperusteisesti indeksiin sidottuja ovat olleet jo pitkään esimerkiksi elatusavut ja eläkkeet. Indeksiehdon käyttöä on perusteltu sosiaalisilla näkökohdilla sekä oikeudenmukaisuuden ja kohtuuden vaatimuksella, jolloin keskeisenä perusteluna on ollut se, että rahan arvon muutos ei saa liiaksi vaikuttaa suoritusten alkuperäiseen tasapainoon.

Indeksiehtolain 1 §:n 1 momentin mukaan hintojen, palkkojen, ansioiden tai muiden kustannusten kehitystä kuvaavan indeksin muutoksiin perustuvan indeksiehdon tai muun siihen verrattavan sidonnaisuuden ottaminen sopimukseen on kielletty, jollei laista muuta johdu. Kielto koskee vain sopimuksia, jolloin indeksiehdon ottaminen on sallittua esimerkiksi testamenttiin, yhtiöjärjestyk-

seen tai tuomioistuimen päätökseen. Pykälän 2 momentissa on luettelo indeksiehtolain mukaan sallituista ehdoista. Esimerkiksi 2 momentin 1 kohdan nojalla on sallittu ehto, jonka mukaan hyödykkeen hinta tai osa siitä määräytyy sanotusta hyödykkeestä, siihen käytetystä tarvikkeesta tai valmistusaineesta maksettavan sellaisen hinnan mukaan, johon sopijapuolella ei ole merkittävää mahdollisuutta vaikuttaa. Mainitulla hinnalla, johon sopijapuolilla ei ole merkittävää mahdollisuutta vaikuttaa, tarkoitetaan kolmannen henkilön toimittamasta hyödykkeestä, tarvikkeesta tai valmistusaineesta maksettavaa tosiasiallista hintaa. Tämän vuoksi esimerkiksi hankintasopimuksesta tulisi, jotta tämän lain soveltaminen olisi mahdollista, riittävän yksilöidysti käydä ilmi ulkopuolisen toimittajan osuus. Indeksiehtolain 2 §:ssä on lueteltu poikkeukset lain 1 §:n 1 momentin pääsäännöstä. Indeksiehtolakia ei esimerkiksi lain 2 §:n 6 kohdan mukaan sovelleta sopimuksiin, jotka koskevat tavaroiden tai palvelusten myyntiä ulkomaille, tavaroiden tai palvelusten hankintaa ulkomailta taikka kansainvälisiä raha- tai rahtimarkkinoita tai jotka muuten ovat kansainvälisluonteisia, vaikka sanottuihin sopimuksiin muuten olisi sovellettava Suomen lakia. Tällaisena kansainvälisluonteisena sopimuksena ei voida pitää sopimusta, jossa molemmat sopijapuolet ovat suomalaisia. Näin indeksiehton sisällyttämisen esimerkiksi suomalaisen viejän ja viejän suomalaisen alihankkijan väliseen sopimukseen on pääsääntöisesti kielletty. Pelkästään ulkomaisen sopijaosapuolen mukanaolo ei ole riittävää, vaan edellytyksenä on myös, että sopimuksen tarkoituksena on tavarain tai palvelun siirtäminen maahan tai maasta eikä tavarain tai palvelun kuluttaminen tai jälleenmyynti Suomessa.

Vuoden 2007 alusta on ollut sallittua ottaa indeksiehto myös kaukojäähdytysenergian ja höyryn toimitussopimuksiin (2 §:n 3 kohta) sekä vähintään kolmeksi vuodeksi tehtyihin lauttaliikenteen palvelusopimuksiin (2 §:n 15 kohta).

Indeksiehtolain 3 §:n 1 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan sallia indeksiehton ottaminen asetuksen voimaantulon jälkeen tehtävään rakennusurakkasopimukseen, jonka mukainen urakka-aika on

vähintään 12 kuukautta. Kyseisen pykälän nojalla on annettu valtioneuvoston asetus rakennusurakkasopimuksissa käytettävistä indeksiehtoista (1288/2000).

Indeksiehtolain vastaista toimintaa ei ole säädetty rangaistavaksi, mutta lain 5 §:n mukaan indeksiehto, joka on lain tai sen nojalla annettujen säännösten vastainen, on mitätön.

1.2 Käytäntö

Indeksiehtolain 4 §:n 1 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan muissakin kuin 3 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa sallia indeksiehton ottaminen määrätynlaisiin asetuksen voimaantulon jälkeen vähintään vuodeksi tehtäviin sopimuksiin, joita ei voida irtisanoa päättymään sitä aikaisemmin. Lain 4 §:n nojalla ei ole annettu valtioneuvoston asetuksia. Lain 6 §:n mukaan tarkemmat säännökset lain täytäntöönpanosta annetaan tarvittaessa valtioneuvoston asetuksella. Myöskään 6 §:n nojalla ei ole annettu valtioneuvoston asetuksia.

Indeksiehtolain 4 §:n 2 momentin mukaan valtiovarainministeriö voi hakemuksesta antaa luvan hyväksymänsä indeksiehton ottamiseen yksittäiseen sopimukseen tai useisiin sopimuksiin, jotka perustuvat vakiosopimukseen, sen kestoajasta riippumatta, jos siihen on perusteltua syytä. Vuosina 2000–2008 viireille tulleiden hakemusten määrät ovat vaihdelleet välillä 4–49 kappaleeseen vuosittain. Vuonna 2009 on syyskuun alkuun mennessä jätetty valtiovarainministeriöön yhteensä 13 hakemusta.

1.3 Tarve jatkaa indeksiehtolainsäädännön voimassaoloaikaa

Indeksiehtojen kieltämistä on aiemmin pidetty tarpeellisena lähinnä siitä syystä, että laajalle levinneiden sidonnaisuusjärjestelmien on katsottu vaikuttavan haitallisesti kansantalouden inflaatioalttiuteen. Indeksiehtolain merkitys sen talouspoliittisiin tavoitteisiin nähden ei kuitenkaan enää nykyaikana ole yhtä yksiselitteinen. Selvää yhteyttä lain ja inflaation välillä ei ole voitu osoittaa, vaan lain talouspoliittinen merkitys on erityisesti pidemmän ajan inflaatiovaikutusten osalta ollut paljolti oletusten varassa.

Suomen liittyminen euroalueeseen on muuttanut talouspolitiikan toimintaympäristöä. Sopeutuminen yhteiseen rahaan edellyttää, että kilpailukyky kaikissa oloissa säilyy, koska virheiden korjaaminen jälkikäteen on hyvin vaikeaa. Tämän vuoksi ei kilpailukykyä vaarantamatta ole mahdollista, että Suomen inflaatio voisi merkittävästi ja pitkäaikaisesti pysyä euroalueen keskimääräisen tason yläpuolella. Matala inflaatiotavoite onkin laajalti hyväksytty yhteiskunnassa; esimerkiksi palkanmuodostuksessa ja sopimustoinnissa tämä on ollut keskeisenä kiinnekohtana jo yli kymmenen vuoden ajan. Toisaalta on edelleen mahdollista, että laajamittainen indeksiehtojen käytön salliminen osaltaan edistäisi esimerkiksi ulkoisista häiriöistä aiheutuvien inflaatiopaineiden leviämistä. Nykyisessä maailmantalouden tilanteessa on vältettävä toimenpiteitä, jotka voivat lisätä talouden epävakautta. Edellä olevaan viitaten on perusteltua, että lain voimassaoloaikaa jatketaan edelleen kolmella vuodella eli vuoden 2012 loppuun.

Elinkeinoelämän taholta on esitetty, että indeksiehtojen käytön rajoittaminen lisää sopimusten transaktiokustannuksia. Kun sopimuksiin ei voida ottaa indeksiehtoa, joudutaan sopimuksia tekemään lyhytaikaisina, jotta hintoja pystytään tarvittaessa tarkistamaan tai sitten käydään säännöllisesti hinnan tarkistamisneuvotteluja sopimuslausekkeiden pohjalta. Elinkeinoelämän taholta on myös esitetty, että lain uudistamatta jättäminen tukisi myös EU:n ja Suomen kansallisia hankkeita paremmasta sääntelystä ja yritysten hallinnollisen taakan vähentämisestä.

2 Esityksen vaikutukset

Ehdotetun indeksiehtolain muutoksen kaltaisella talouspoliittisella lailla on kansanta-

loudellista merkitystä inflaation torjunnan kannalta ja myös sopeutettaessa kansantaloutta ulkoisiin häiriöihin. Lain taloudelliset vaikutukset eivät kuitenkaan ole täsmällisesti arvioitavissa, ja ne riippuvat osaksi esimerkiksi kansantalouden kansainvälisestä toimintaympäristöstä. Ehdotettu laki ei välittömästi vaikuttaisi valtion tulojen tai menojen määrään.

3 Asian valmistelu

Esitys on valmisteltu valtiovarainministeriössä. Hallituksen esitysluonnoksesta on pyydetty lausunto seuraavilta tahoilta: Suomen Pankki, Tilastokeskus, Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, AKAVA ry, Elinkeinoelämän Keskusliitto ry, Keskuskauppakamari, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry, Suomen Kuntaliitto ja Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry.

4 Tarkemmat säännökset

Rakennusurakkasopimuksissa käytettävistä indeksiehtoista annettu valtioneuvoston asetus on voimassa vuoden 2009 loppuun. Asetuksen voimassaoloaikaa on tarpeen muuttaa indeksiehtolain muutosta vastaavasti.

5 Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan 1 päivänä tammikuuta 2010. Ennen lain voimaantuloa tehtyihin sopimuksiin sovellettaisiin lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

indeksiehdon käytön rajoittamisesta annetun lain 7 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan indeksiehdon käytön rajoittamisesta 21 päivänä joulukuuta 2000 annetun lain (1195/2000) 7 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 1059/2006, seuraavasti:

7 §

Voimassaolo

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammi-
kuuta 2001 ja on voimassa vuoden 2012 lop-
puun.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammi-
kuuta 2010.

Ennen lain voimaantuloa tehtyihin sopi-
muksiin sovelletaan lain voimaan tullessa
voimassa olleita säännöksiä.

Helsingissä 16 päivänä lokakuuta 2009

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Valtiovarainministeri *Jyrki Katainen*

*Liite
Rinnakkaisteksti*

Laki

indeksiehdon käytön rajoittamisesta annetun lain 7 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan indeksiehdon käytön rajoittamisesta 21 päivänä joulukuuta 2000 annetun lain (1195/2000) 7 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 1059/2006, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

7 §

Voimassaolo

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammi-
kuuta 2001 ja on voimassa vuoden 2009 lop-
puun.

Ehdotus

7 §

Voimassaolo

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammi-
kuuta 2001 ja on voimassa vuoden 2012 lop-
puun.

*Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammi-
kuuta 2010.*

*Ennen lain voimaantuloa tehtyihin sopi-
muksiin sovelletaan lain voimaan tullessa
voimassa olleita säännöksiä.*
